

Efektivní podpora budování zdravého vztahu dítěte a rodiče ve VTOS - registrační číslo CZ.03.02.02/00/22_027/0001255

Vstupní evaluační zpráva

Stručný popis projektu

Projekt, který je předmětem evaluace, přichází s **inovativním nástrojem psychosociální podpory**, který se zaměřuje na řešení vážného problému postihujícího rodiče ve výkonu trestu. Tímto problémem je absence vhodně a efektivně ošetřené formy **kontaktů a budování vazeb mezi rodiči ve výkonu trestu a jejich dětmi**. Přetrhání těchto vazeb mezi rodičem a dítětem vede k tomu, že děti trpí nepřítomností rodiče, nerozumí situaci a prožívají emocionální obtíže. Z důvodu společenského stigma spojeného s přítomností rodiče ve výkonu trestu se zhoršuje pozice dětí ve vrstevnické skupině, což vede k odmítání, ztrátě sebedůvěry a pocíťovanému studu. Odloučení rodiče způsobuje "zkreslení reality vztahu", který je poté obtížné udržet nebo znovu navázat. Toto odtržení může pro děti představovat trauma, s nímž se potýkají po celý život, což má negativní dopad na jejich sebezpečí, důvěru, vztahy a celkovou životní prosperitu. Klíčovou snahou je **podpořit obě** strany (jak rodiče ve VTOS, tak i dítě, resp. pečující osoby) tak, aby se po propuštění rodina stmelila a dále prosperovala. Zajištění stabilního rodinného zázemí zároveň znamená i **výraznou prevenci recidivy**.

Cílem projektu je tak zlepšení vztahu mezi dítětem a rodičem ve VTOS. To se děje na základě zajištění kontaktu mezi rodičem a dítětem v prostřední věznic v kombinaci se systematickou odbornou podporou ze strany sociálního pracovníka a psychologa. Projekt představuje inovativní řešení, spočívající v zajištění psychosociální podpory rodiči i dítěti před jejich vzájemným setkáním, během jejich setkání a následné reflexi po setkání s cílem minimalizovat či ošetřit případná traumata. Mezi dílčí cíle zahrnuto vytvoření, ověření a metodické zakotvení tohoto nového nástroje, včetně ověření jeho účinnosti prostřednictvím evaluace. Dále projekt klade důraz na zavedení multidisciplinární spolupráce mezi relevantními aktéry, aby bylo zajištěno efektivní a koordinované naplňování potřeb a práv dotčených osob.

Cílovou skupinou tohoto projektu jsou tedy zejména rodiče ve výkonu trestu a jejich děti. Výběr osob zapojených do projektu probíhá ve spolupráci se zaměstnanci věznic (např. sociálními pracovníky či psychology). Předpokladem pro zapojení do projektu je rodičovství odsouzeného vůči dítěti ve věku 3-15 let a projevovaný zájem o dítě. Na straně dítěte probíhá v návaznosti oslovení pečujících osob nebo zařízení pro výkon ústavní výchovy, v případě souhlasu pak následně i dítěte.

Konkrétně je v rámci projektu možné sledovat tyto klíčové aktivity:

KA1: Metodické zajištění nového řešení

V rámci této aktivity se zaměřujeme na zajištění kontinuálního metodického rozvoje, podporu pracovníkům, ale i rodinám, multioborovou spolupráci za účelem dosažení optimálního modelu služby. Výstupem pak bude stabilizování služby a vznik metodiky, která, pokud bude

úspěšně ověřena její platnost, přispěje k rozvoji samotných postupů, služby a tým i organizace jako celku.

KA2 Realizace psychosociální podpory cílové skupiny

Aktivita se skládá z několika dílčích, na sebe navazujících kroků, které se soustředí jak na práci s rodičem ve VTOS, tak na práci s jeho dětmi. Celá spolupráce začíná vytipováním vhodných beneficentů a jejich informováním o možném zapojení. Na vytipování se podílejí jak sociální pracovníci, kteří s odsouzenými pracují v rámci registrované sociální služby, případně sociální pracovníci věznice či psychologové (se souhlasem odsouzeného). Při výběru potenciálních beneficentů musí pracovníci brát do úvahy několik faktorů, jako je projevovaný zájem o dítě, věk dítěte a v neposlední řadě také povahu trestného činu (nepřekročitelná podmínka je trestná činnost spáchána na dítěti, zejména formou násilí či sexuálního zneužívání). V případě, že beneficent projeví zájem, je projekt pracovníky podrobně představen. Toto pomáhá nastavit hranice, parametry spolupráce a eliminovat různá nedorozumění, a tím předejít nerealistickým očekáváním.

V případě, že beneficent souhlasí se svým zapojením, spolupracuje se sociálním pracovníkem na sestavení individuálního plánu. To předpokládá pečlivé namapování jeho situace, zejména s ohledem na jeho rodinné a sociální vazby, tj. zda rodič ví, kdo má aktuálně dítě v péči, kde dítě žije, zda existuje např. korespondenční kontakt s dítětem či pečujícími osobami, jaká byla sociální situace včetně rodinného systému před nástupem do VTOS, zda a co se od té doby změnilo plus další okolnosti, které mají na aktuální situaci a plánovaný proces nějaký vliv. Setkání dítěte a rodiče ve vězení může být pro obě strany velmi psychicky náročné, proto je velmi důležitá spolupráce také s psychologem. Ten nejprve provádí odbornou diagnostiku, následně podporuje beneficenta v přípravě na setkání s dítětem. Velmi důležité je např. pomoci beneficentovi mít realistická očekávání, vědět, co může od dítěte po dlouhé absenci kontaktu čekat, jak má reagovat atd. Již v této fázi dochází k posunu beneficenta v oblasti rozvoje rodičovských kompetencí. Setkání rodiče s dítětem probíhá ve věznici za přítomnosti psychologa, prostředí je upraveno tak, aby bylo pro děti maximálně příjemné (např. přítomnost hraček). Setkání probíhá obvykle 2 hodiny. Krátce po setkání se psycholog opět setkává s odsouzeným, společně setkání reflektují. Zásadní je i průběžná podpora ze strany sociálního pracovníka, který beneficenta provází po celou dobu projektu. Sociální pracovník po celou dobu realizace služby s odsouzeným úzce spolupracuje, řeší s ním další související potřeby a zakázky, zajišťuje podmínky setkávání a vyřizuje potřebné záležitosti. Při ukončení služby (podpory), provede pracovník s beneficentem závěrečné zhodnocení průběhu a dopadu služby.

Neméně důležitá je však spolupráce a příprava samotného dítěte, pro které může být setkání velmi stresující. Stejně jako u rodiče, i u dítěte proto probíhá spolupráce se sociálním pracovníkem a psychologem. V rámci přípravy zejména mapují celkovou situaci stejně jako u rodiče se zohledněním potřeb a specifík dítěte. Obdobně jako u rodiče se proces kontaktu s rodičem skládá z bezprostřední cílené přípravy, samotného kontaktu a následné zpětné vazby a reflexe, kterou má na starosti psycholog. Nezbytná je průběžná podpora sociálního pracovníka založená na multidisciplinární spolupráci v místě bydliště dítěte. Sociální pracovník

po celou dobu realizace služby s pečujícími osobami a dítětem spolupracuje, ošetřuje podmínky setkávání, řeší další související potřeby a zakázky.

KA3 Rozvoj multidisciplinární spolupráce

Pro úspěšnou realizaci projektu je potřeba pečlivě nastavit multidisciplinární spolupráci, včetně pravidel a principů. Nezbytné je zapojování dalších klíčových aktérů (zejména místních, majících na dítě a rodinu vliv) v kontextu jednotlivých případů a podpora koordinace různých subjektů (SPOD, kurátor pro děti a mládež, soc. služby, SVP, DD a další instituce v oblasti podpory ohrožených dětí a rodin). Opomenuty nemohou být ani samotné věznice, které jsou v rámci tohoto projektu klíčovým stakeholderem. Díky realizaci multidisciplinárních kulatých stolů dojde k šíření informací o projektu a možnému inspirování dalších věznic, poskytovatelů penitenciárních a postpenitenciárních služeb, střešních organizací aj.

KA4 Evaluace

Evaluace, která je předmětem této zprávy, propojuje jednotlivé klíčové aktivity, které generují data pro evaluaci a evaluační výstupy zpětně ovlivňují jejich podobu.

Dlouhodobou vizí je, že se tento nově vytvořený **typ služby stane zavedeným a stabilním**, disponujícím funkčními a spolehlivými metodickými postupy. Jeho účinnost bude v rámci projektu testována a následně ověřena prostřednictvím evaluace. Výstupy z tohoto projektu budou využitelné pro další **rozvoj spolupráce s Vězeňskou službou ČR, existující know-how bude k dispozici dalším aktérům v oblasti penitenciárních služeb**. V případě pozitivního ověření projektu toto nové řešení může získat své pevné místo v nabídce služeb pro rodiče ve VTOS a jejich děti. A to jak na úrovni organizace, tak i systémově.

Design evaluace

Evaluace se zaměřuje zejména na klíčovou aktivitu KA2, tedy na samotné zajištění kontaktu mezi rodičem ve VTOS a dítětem. Sledována je zároveň ale i KA3, protože funkční spolupráce mezi relevantními aktéry je důležitým předpokladem úspěchu nově navrhovaného řešení, které je v rámci tohoto projektu testováno. Cíl evaluace je formulován následovně:

Cílem evaluace je zjistit, zda a s přispěním jakých faktorů se daří projekt realizovat v souladu s výchozími předpoklady, přinášet realizačnímu týmu doporučení na procesní úpravy a vyhodnotit dopady aktivit projektu na cílovou skupinu.

Z formulovaného cíle vyplývá, že se jedná o **evaluaci smíšenou**, tedy orientovanou jak na procesní stránku, tak i na vyhodnocení dopadu na cílovou skupinu projektu. To považujeme za zvláště důležité vzhledem k tomu, že se jedná o inovativní řešení vnímaného problému. Tedy je nezbytné zaměřit se zároveň na proces realizace a jeho případná úskalí i na efektivitu projektu ve smyslu viditelných dopadů na cílovou skupinu.

V rámci této evaluace je využíván **neexperimentální design** s využitím různých druhů datových zdrojů. **Výzkumný design** je tedy v tomto případě **smíšený**.

Za účelem naplnění cíle evaluace byly určeny dvě hlavní evaluační otázky:

EQ 1: Jaké faktory nejvíce ovlivnily realizaci projektu?

EQ 2: Do jaké míry se podařilo naplnit hlavní cíl projektu (zlepšení vztahů mezi rodičem ve VTOS a dítětem)?

Každá z těchto otázek se tak vztahuje buď k procesní (EQ1), nebo dopadové (EQ2) složce této evaluace. Tyto hlavní otázky obecnějšího charakteru jsou zároveň dále členěné do **pěti dílčích evaluačních otázek** sledujících již konkrétněji definované oblasti, které jsou předmětem evaluace. Jejich přesné znění je uvedeno níže a také je součástí evaluační matice, která je přílohou č. 7 této zprávy.

EO 1.1: Jak pracovníci projektu hodnotí jeho realizaci?

EO 1.2: Jak hodnotí beneficianti svoji účast v projektu?

EO 1.3: Jaké faktory ovlivňují multidisciplinární spolupráci?

EO 2.1: Jak hodnotí beneficianti dopad přijímané podpory na vztahy v rodině?

EO 2.2: Jaké změny byly z pohledu klíčového pracovníka zaznamenány v oblastech rodičovských kompetencí a vztahu s dítětem?

Metodologie evaluace

Pro zodpovězení stanovených evaluačních otázek je využíváno řady různých metod, vždy adekvátních k příslušné dílčí otázce. Těžištěm pro procesní část evaluace jsou zejména polostrukturované rozhovory se členy realizačního týmu. Ty jsou doplněné analýzou dokumentů zahrnující mj. různé formy projektové dokumentace, administrativních dat a zápisů z jednotlivých jednání (případně multidisciplinárních kulatých stolů). Pro zodpovězení této evaluační otázky jsou využívány také dotazníky pro příjemce podpory, které zahrnují i kratší část vztahující se k hodnocení poskytované podpory v rámci projektu.

V oblasti evaluace dopadu je využíván primárně dotazník zaměřený na subjektivní hodnocení vztahu rodiče ke svému dítěti a rodičovských kompetencí. K hodnocení dopadu jsou dále využívány dotazníky sledující zhodnocení změny v předem definovaných oblastech za příslušného sociálního pracovníka.

Konkrétně bude v rámci evaluace uplatňován metodologický postup s využitím těchto metod:

Polostrukturované rozhovory

Provedení polostrukturovaných rozhovorů bude klíčovým prvkem v rámci procesní části evaluace projektu. Rozhovory jsou navrženy tak, aby poskytly hlubší vhled do procesů a dynamiky realizace projektu. Vedeny budou se členy realizačního týmu. Struktura rozhovoru, uvedená v příloze č. 4, slouží jako rámec, který bude v případě upraven a rozvinut v závislosti na konkrétních situacích a potřebách. Tímto způsobem bude zajištěno, že rozhovor pokryje klíčové body spojené s procesní částí evaluace, zejména otázky EQ 1.1 a EQ 1.3.

Rozhovory budou rozděleny do dvou realizačních vln, které se uskuteční během třetího a pátého monitorovacího období. Tímto způsobem bude pokryta široká škála fází projektu, což poskytne komplexní pohled na jeho implementaci a vývoj.

V rámci rozhovorů budou zahrnuta klíčová témata, která budou zkoumána ve vztahu k procesním aspektům projektu. Patří sem ochota věznic spolupracovat, efektivita kooperace v rámci realizačního týmu, ochota vězňů zapojit se do projektu a také ochota rodin osob ve výkonu trestu k účasti. Důležité je ale také zacílení na problémy, které nebylo možné předvídat a jejich podstata se vyjeví až v průběhu realizace projektu. Konkrétní podoba výzkumných nástrojů k tomu bude uvedena v přílohách 1 až 3 a příloze č. 6.

Analýza projektové dokumentace (Analýza dokumentů)

Analýza projektové dokumentace bude prováděna kontinuálně a zaměří se na sledování a vyhodnocování veškerých relevantních informací a záznamů. Tato analýza zahrnuje mj. monitoring v rámci projektu, evidenci podpory a záznamy z jednání, například z porad realizačního týmu.

Hlavní oblasti zájmu při analýze těchto dokumentů bude identifikování možných problémů bránících realizaci. A to ve vazbě na klíčovou evaluační otázku EO 1.1, která se zaměřuje na procesní aspekty projektu. Analýza dokumentů vzniklých v průběhu realizace (jako jsou např. individuální plány nebo záznamy z porad realizačního týmu) bude probíhat průběžně a bez předem stanovených období, aby bylo možné zachytit vývoj a události v reálném čase.

Dalším typem dat pro analýzu jsou záznamy z multidisciplinárních kulatých stolů, které jsou součástí klíčové aktivity KA3. V tomto případě je těžiště analýzy v přímé návaznosti na průběh těchto kulatých stolů a bude spojena s evaluační otázkou EO 1.3, která se zaměřuje na efektivitu spolupráce mezi relevantními aktéry projektu. Témata tak zahrnují např. vnímané aspekty spolupráce nebo možná partnerství pro další spolupráci.

Dotazníky

Dotazníky se v rámci projektu zaměřují především na beneficienty projektu ve výkonu trestu. Dotazníky budou částečně zaměřeny i na pracovníky projektu, sledující vnímané zlepšení u beneficiantů v předem určených oblastech. Klient vyplní dohromady v průběhu projektu celkem tři dotazníky: první na začátku spolupráce, druhý v průběhu a třetí krátce před ukončením spolupráce.

Dotazníky pro klienty mají dva hlavní motivy. První motiv se tak týká hodnocení dopadu projektu, vztahuje se k EO 2.1. Cílem dotazníku je zjištění rodičovských kompetencí a kvality vztahu s dítětem, vnímané ze strany klienta. Tento motiv je přítomen v prvním a třetím

dotazníku, aby bylo možné měřit dopad intervence. Otázky zůstávají stejné, umožňující srovnání odpovědí na začátku a těsně před koncem spolupráce a odhalení posunů způsobených projektem.

Druhý motiv se zaměřuje na hodnocení klienta vůči samotnému projektu. Dotazníky obsahují otázky týkající se očekávání klienta od projektu, hodnocení účasti a názory na možné změny. Tyto otázky jsou důležité pro procesní část evaluace, zejména k otázce EO 1.2. Dotazník vyplňovaný v pořadí jako druhý obsahuje pouze otázky související s tímto motivem zaměřeným na procesní část evaluace.

Metoda dotazníkového šetření ale bude využita i pro hodnocení dopadu ze strany klíčových pracovníků. Ti by měli vždy u svých klientů dokázat určit, do jaké míry se mění sledované oblasti (např. rodičovské kompetence nebo vztah s dítětem) v průběhu projektu. Jestli dochází ke zlepšení či případně zhoršení v oblastech, jako jsou rodičovské kompetence a vztah rodiče ve VTOS se svým dítětem.

Harmonogram evaluace

V rámci procesní části evaluace (vztahující se k EO 1) je jednou z používaných metod realizace polostrukturovaných rozhovorů s pracovníky projektu. Tyto rozhovory budou prováděny v 3. (období od října 2024 do března 2025) a 5. (období od října 2025 do 2026) monitorovacím období. Harmonogram je zde navržen tak, aby pokryl relevantní témata v průběhu projektu i na jeho konci, a zároveň poskytl dostatečný čas pro vyhodnocení rozhovorů. V případě rozhovorů v 3. monitorovacím období je pak předpokladem, že se získané poznatky mohou promítnout do realizace ve zbylé části projektu.

Analýza dokumentů probíhá kontinuálně během celého průběhu projektu, aniž by měla striktně definovaná období. Nicméně se očekává, že těžiště analýzy nastane v souvislosti s důležitými událostmi a aktivitami projektu, jako jsou například multidisciplinární kulaté stoly.

Důležité je rovněž specifikovat časový rámec pro vyplňování dotazníků klienty (vztahující se k EO 1 i EO 2), které představují klíčový zdroj dat. V rámci této evaluace není použita pevně stanovená doba pro sběr dat prostřednictvím dotazníků, ale je uzpůsobena průběhu účasti klienta v projektu. První dotazník se vyplňuje na začátku spolupráce, ideálně na první schůzce nebo při nejbližší možné příležitosti. Druhý dotazník, zaměřený na procesní aspekty (EO 1), bude klientem vyplněn po prvním setkání s jeho dítětem/děťmi ve věznici. Třetí dotazník bude vyplněn krátce před plánovaným ukončením spolupráce, přibližně dva měsíce před plánovaným koncem. Kritériem je, aby byl tento dotazník vyplněn nejpozději 6 měsíců po vyplnění druhého dotazníku a nejpozději do konce 5. monitorovacího období, aby bylo možné údaje z dotazníků řádně analyzovat a zahrnout je do závěrečné evaluační zprávy. Ve stejné době, jako klienti vyplňují svůj třetí dotazník, budou dotazník související s EO 2.2 vyplňovat i klíčoví pracovníci jednotlivých beneficentů.